MEMORIAM

IACOBI FRIDER. ISENFLAMM

VIRI DVM VIVERET ILLVSTRIS ATQVE EXPERIENTISSIMI
PHILOSOPHIAE AC MEDICINAE DOCTORIS CONSILIARII AVLICI ARTIS
SALVTARIS P. P. ORDINARII PRIMARII ACADEMIAE NATVRAE
CVRIOSORVM ADIVNCTI ETC

PRORECTOR

IOAN. BVRCARDVS GEIGER

PHILOSOPHIAE AC IVRIS DOCTOR CONSILIARIVS AVLICVS
IVRISSCIENTIAE P. P. O. PRIMARIVS

CVM

PROCANCELLARIO ET RELIQVO SENATV

CIVIBVS ACADEMICIS

COMMENDAT

ERLANGAE

TYPIS IVNGEANIS CIƆIƆCCLXXXXIII

Si iactura viri boni et honesti, egregii patris familias, amici candidi, sinceri christiani et de multis hominibus bene meriti omnino magna est: quanta illa sit habenda, si praeter ea ille, quem mors eripuit e viuis, fuit innumeris aliis, iisque praeclaris ingenii animique virtutibus instructus, vrbis, in qua vixit, atque litterarum vniversitatis, in qua cum fructu docuit, ornamentum, Musarum, quas fouit, decus, doctrinarum, quas voce et scriptis illustrauit, praesidium, pauperum et adflictorum tutor, multorum hominum et vero familiarum conseruator, ac de toto humano genere optime meritus, facile est cognitu. Atqui tanta est iactura, quam nuper fecimus morte

IACOBI FRIDERICI ISENFLAMMII

Viri, dum viueret, illustris atque experientissimi, Consiliarii aulici, philosophiae ac medicinae doctoris celeberrimi, Professoris in ordine Medicorum primarii. Omnes autem, qui eum bene norunt, consentient nobiscum in illo laudando. Fuit enim talis, qualem Graeci vocare sueuerunt Καλὸν κἀγαθόν. In pulcro corpore habitauit pulcrior animus. Iam vero eius vultus liberalis prodidit animum ingenuum, neque egregia oris corporisque proceri forma deturpata est infamataque mente fraudibus prauisque facinoribus inquinata. Nam supremum numen, ad quod omnia, quae habebat, bona grato animo referebat, coluit religiose. Hinc haud facile diem, quo in templis adoramus deum, praetermisit, quin viseret locum sacrum, atque post prandium cum suis cultu priuato celebraret summum omnium rerum opificem omniumque bonorum datorem, nec non pauperes, qui in vestibulo opem exspectarent, cibo satiaret. Ex illo vberrimo pietatis fonte manarunt omnes, quae in animo beati residebant, virtutes, illa mansuetudo et facilitas, illa

 mode-

modeſtia et verecundia, illa pauperum et aegrotorum cura, illa fides in muneris adminiſtratione. Mira in illo fuit comitas, lenitas et vrbanitas, quas virtutes et a natura acceperat, et maturo longoque cum hominibus, ſummo loco natis aut in altiſſimo munerum honorumque gradu collocatis, vſu magis magisque excoluerat, tantaque in conſuetudine et colloquiis iucunditas, vt omnis ſermonis triſtitia tolleretur. Quod in vita ſua multa vidit et audiuit: multa potuit narrare, atque propter oris ſuauitatem et incredibilem facundiam vel plures diu detinere atque delectare. Omnibus obuius atque expoſitus laeſit neminem; multo minus iniuriam, ab ingratis aut ſuperbis hominibus, ac Suffenis, qui ſibi vnice placuerunt, ſibi illatam vltus eſt acerbitate verborum, nomine hominis chriſtiani dignius eſſe ratus, ignoſcere peccantibus, lenibusque verbis et humanitate cedere aliorum vel inuidorum vel arrogantium contumeliis ac petulantiae, quam in alta mente repoſitam iracundiam atque vindictae libidinem alere, aut oblata occaſione par pari referre. Hinc aliorum diſſenſum aequo animo tulit, nec tumidis acerbisque verbis ſuam ſententiam declarauit. Atque vix, niſi aperta nec, ſalua dignitate munerisque auctoritate, toleranda fuerit iniuria, habuit, quantum meminimus, vmquam, quod cum vllo collega aut vrbis noſtrae incola in gratiam rediret. Quod iam ſapiens Pythagoras aut aliquis ex eius diſciplina ſuaſit in aureis carminibus:

Τῶν δ' ἄλλων, ἀρετῇ, ποιεῦ φίλον, ὅςις ἄριςος.
Πρᾳέσι δ' εἶκε λόγοις ἐργοῖσι τ' ἐπωφιλίμοισι.
Μήδ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς,
Ὄφρα δύνῃ· δύναμις γὰρ ἀνάγκης ἔγγυθι ναίει.
Ταῦτα μὲν ὕτως ἴσθι. — —
— — ψεῦδος δ' ἤν πέρ τι λέγηται
Πρᾴως ἴσχ', — — —

id *Iſenflamminius* noſter, chriſtianae doctrinae praeceptis bene imbutus, eo ſollertius et curatius obſeruauit. Tantum valet vis chri-

christianae religionis et sobriae philosophiae, si quis illarum aureis dictis commodas aures facilemque animum praebere velit! Atque hunc pietatis et moderationis sensum acuit rerum humanarum fragilitas atque inanitas, quam a iuuentute paene cum in castris bellicis tum maxime deinceps ad innumeros aegrotos adflictos aut multis cum miseriis et corporis animiue doloribus conflictantes vocatus quotidie et magis magisque cognouerat. Quum igitur erga collegas, amicos omnesque homines tam leni mollique animo esset adfectus: quo amore coniugem fidissimam atque optimam, quae animum mariti non nisi morte praematura contristauit, triaque amoris coniugiique iucundissimi pignora sit amplexus, perspectu haud erit difficile. Praecipue in formandis duorum filiorum ingeniis animisque miram praestitit sedulitatem atque curam indefessam. Vt primum illi coeperunt discere litterarum initia, binas horas singulis diebus consecrabat noster illis erudiendis; horam tribuendo matutinam linguae latinae docendae, pomeridianam vero, prouti vires ingenii puerilis atque aetatis poscere visae sunt, historiae, logicae, denique matheseos initiis. Atqui in his tradendis doctrinam scite adcommodauit captui puerili. Ex multis exemplis, aliis quoque peritis magistris diu cognitis, vnum alterumque deligam. Vt pueri ope memoriae ac sensus, in illa aetate in primis excitandi, vim vocabulorum et formarum tam nominum quam verborum diuersitatem facilius lubentiusque caperent ac tenerent, et tamen iudicium adhiberent in comprehendendis generibus; pater ipse vtilem libellum, in quo subsidio colorum diuersorum vtrumque consilium exsequeretur, confecit, quem postea rogante librario e praelo exire iussit atque inscripsit *Farben-Donat.* Quum ipse cum pueris lectionem auctorum a Cornelio Nepote inciperet: omnia grammatices praecepta sedulo inculcauit. Noua quoque methodo vsus est in docenda historia. Tam antiquae enim quam mediae ac recentioris illius potiora capita secundum certas periodos disposita multis longioribus chartae particulis dissectis et arte compositis atque conglutinatis inscripsit, et periodos praecipuas notauit alio colore; tum illam longam particularum seriem

 circa

circa cylindrum voluit, atque ciſtulae, quae commode manu potuit portari, et quae exiguam habuit ſciſſuram, indidit. Quo facto ſecundum temporis ordinem eae chartarum particulae, quae explicarentur, ſubinde extrahebantur. Ita optimus pater noua diſciplinae ſubſidia, ad memoriam filiorum acuendam eorumque ingenium formandum, excogitans, ſtudioſus atque indefeſſus fuit in illis erudiendis. Artis mathematicae, cuius ipſe fuit peritiſſimus, et quam vt ſingulis litterarum amantibus, ita inprimis futuro medico maxime neceſſariam iure exiſtimauit, initia docuit illos, quum maturioris eſſent aetatis. Ita et ſua et aliorum priuata opera aetatem illorum puerilem informauit ad humanitatem aliasque artes liberales, donec idonei viderentur, qui publicae diſciplinae in ſuperioribus Gymnaſii noſtri decuriis traderentur. Neque tamen poſtea, quum maxime ſtadium illi ingrederentur academicum, intermiſit curam ac diligentiam in illis ſcientia ſuoque exemplo augendis. Eamdem fidem praeſtitit in ſcholis habendis academicis. Atque quamdiu apud nos fuit; omnes fere artis medicae partes, exceptis obſtetricia, chirurgica atque chemica, ſollerter atque intelligenter docuit. Praecipue domicilium ingenii poſuiſſe videtur in anatomia ac phyſiologia. Quam ſubtilis autem aptusque fuerit artifex in ſecandis cadaueribus et demonſtandis corporis humani partibus, teſtantur et libri, quos edidit, et auditores, quos per omnem Germaniam aliasque Europae terras habuit multos diſperſos. Omnes vero laudare ſolent eius ἀκρίβειαν longo multoque vſu partam eruditionem, acumen, ſagacitatem, verecundiam atque oris et orationis perpetuae ſuauitatem. Namque quum doceret aut publice diſputaret, aut cum familiaribus colloqueretur, lingua, ſiue germanica, ſiue latina, ſiue gallica, ſiue italica vſus, (in omnibus autem iſtis linguis pari facilitate et promtitudine ſenſa animi poterat exprimere,) id flumen fuit orationis, vt numquam balbutiret, nec ſui quaſi oblitus vllum diſtortum aut incommodum vocabulum ex ore ſuo emitteret. Tam mira et ſcita ſuauitate ſermocinabatur, vt omnes ab eius ore pendere viderentur. Atqui quanta cum voluptate eum audiuimus cum orationes ſollemnes

lemnes

lemnes recitantem, tum maxime in publicis concertationibus litterariis partes siue praesidis siue dissentientis tuentem! Adeo diserte expediteque et tamen adeo docte subtiliterque disserebat, vt, etiamsi ad omnes dubitationes tollendas haud praeparatus accedere posset, tamen quasi diu meditatus singula verba scripto consignasse videretur. Promta enim parataque in eo fuit eruditio, splendidum ingenium, multum mentis acumen, memoria tenax, et magna animi praesentia, medico cumprimis necessaria. Illas animi et ingenii virtutes commendabat singularis sermonis lepos atque vrbanitas: cuius leges etiam in feruore disputandi haud migrauit. Quapropter quum aliquando dissentiens quidam doctus illepido atque rustico argumento vsus, in disputatione quadam eum male tractaret, et alium mentis haud adeo bene compositae ad iram verborumque asperitatem facile irritare potuisset, omnesque in magna essent exspectatione: *Isenflammius*, quasi non laesus, nec commotus, tam placide, et tam festiue atque ingeniose respondit, vt omnium auditorum plausus atque admiratio consequeretur. In curandis morbis erat haud praeceps; sed admodum cautus, interdum timidior, et admodum felix: praeter ea adfabilis, humanus comisque erga aegrotos: quae medici communitas ad aegrotum recreandum ac reficiendum interdum plus valet, quam ipsa medicina. Hinc opera eius a multis, etiam exteris ac Principibus, est efflagitata. Sic a Marggrauio *Friderico Christiano* b. m. vltimum grauiter decumbente, cum b. Delio Byruthum fuit vocatus, ad opem ferendam.

Quamuis vero copia aegrotorum, qui eius consiliis auxilioque vterentur, numquam non esset ampla: tamen distrahi se non passus est a litterarum studio et officio suo academico. Nam plerumque, nisi summa necessitas et vitae periculum aut ardor lecto adfixorum praesentiam eius atque opem poscebant, praeter scholas academicas, horas antemeridianas scribendo legendoque consecrabat; pomeredianis autem horis demum, suetis lectionibus absolutis, aegrotantes visere coepit. At eas potissimum doctrinarum partes tractabat diligentius, quae vnice

ce ſpectarent ad locupletandam, quam profeſſus eſt, artem, praecipue anatomicam et, quam vocant, practicam. Litteraturae igitur ampliori cognoſcendae minus vacabat, neque linguam graecam, cuius quidem initia in vita ſcholaſtica didicit, ita vt ad extremum vsque vitae ſingulis diebus feſtis, antequam templum adiret, pericopen, quam dicunt, tam euangelicam quam epiſtolicam in graeco textu domi perlegeret, medico admodum neceſſariam duxit. De medico, qui omnem aetatem in morborum curatione conſumturus eſt, id forſam verum aut veriſimile eſſe poteſt. At enim interiorem linguae graecae ſcientiam medico non ſolum eſſe ornamento; ſed ei quoque, qui eruditus et conſummatus audire cupit, atque doctori academico vtilem et vero neceſſariam eſſe, non ſolum vniuerſae medicinae conditio et natura ſatis declarat; ſed etiam hiſtoria litterarum et exempla ſummorum medicorum, qui iidem linguae graecae fuerunt peritiſſimi, et quorum ſtudio adcuratiorem illius cognitionem debemus, abunde teſtantur. Neque tamen omnino ſpreuit nec filiis Aeſculapii diſſuaſit illius ſcientiam.

Sed heu! vniuerſitas noſtra litterarum amiſit doctorem praeſtantiſſimum, qui ore et ſcriptis ad famam illius amplificandam permultum contulit: liberi illius priuati ſunt optimo patre: nos omnes lugemus mortem fidi, prudentis iucundique collegae, atque candidi integerrimique amici.

Enimuero iuuat, vt imaginem viri eximii paullo diutius contemplemur, et videamus, quis ille fuerit, et qua ratione quibusque praeſidiis tantam litterarum copiam tantamque nominis atque ingenii famam nactus ſit, vitam eius paucis perſequi. Nam vel memoria et imago abſentis deſideratique amici lenit moerorem, ac quodammodo delectat. Tum lubenter reſciſcere atque cognoſcere cupimus, quae fata fuerint illius, quem de litteris genereque humano inſigniter meritum fuiſſe ſcimus, quam ille viam ingreſſus ſit et quas difficultates ad arcem eruditionis famaeque occupandam ſuperare eum opor-

oportuerit: id, quod etiam iuniores ad imitationem tanti viri, ad parem alacritatem, adſiduitatem et diligentiam acuere poteſt. Quod autem vir beatus vitam ſuam vsque ad initium anni LXX noſtri ſaeculi eleganter enarratam in ſcriniis reliquit; eo certiora poſſumus memoriae tradere.

Natus vero eſt Viennae Auſtriae d. XXI. Septemb. a. cIↃIↃccxxiv, parentibus honeſtis; patre quidem *Io. Bernhardo Iſenflamm*, dum viueret, Auguſti imperatoris a negotiis ad conſilium bellicum ſpectantibus et plurium S. R. I. Principum conſiliario aulico, matre autem *Anna Maria* a *Roemers*. Nihil, quod ad formandum poliendumque pueruli ingenium conferret, intermiſere parentes. Vt primum quidem per aetatis rationem fieri potuit, noſter fidei egregiorum virorum in aedibus paternis commiſſus eſt: matre tamen optima anno 1733. e viuis erepta, anno ſequente, Poſonium litterarum in Gymnaſio, quod ibi floret, diſcendarum cauſſa, iuſſu patris, abiit. Grata autem memoria vſurpabat felicem iucundamque in illa litterarum ſede commorationem. Nam vrbs illa et Gymnaſium illud tum temporis abundabat eruditis hominibus et magna diſcipulorum, qui vel ex remotis terris eo confluxerant, multitudine. Atque quum tam propter adfluentiam peregrinorum quam morem antiquum in ſcholis et in conſuetudine vſus linguae latinae vnice obtineret, et diſcipuli in conficiendis varii generis ſpeciminibus perpetuo exercerentur, ex hac diſciplina *Iſenflamm*, qui docile ingenium et alacritatem acceperat a natura, eum cepit fructum, vt facultatem in illa lingua non ſolum bene ſcribendi, ſed etiam promte loquendi mature ſibi compararet. Vſus vero eſt praeceptoribus, quorum dexteritatem atque peritiam artemque ſemper laudauit, *Baerio*, *Io. Tonka*, *Szasky*, *Mich. Pesko* et *Io. Knban*, qui eum iis litteris, quibus aetas iuuenilis imbuenda eſt, diligenter erudirent. Summa quoque fuit in adoleſcentulum viri, dum viueret, celebris, *Matthiae Belii* beneuolentia, quippe qui tum naturali quodam in iuuenes diſcendi cupidos amore, tum paterna familiaritate ductus eum ſaepiſſime ad coenam vocaret, et ſecum eſſe vellet, nec eum vmquam a ſe di-

mitteret, quin vel flosculo latini sermonis vel re quadam memorabili ex historia modo romana, modo hungarica eum ditaret. Atque ex illa forsan consuetudine scholaque retinuit amorem vsumque floridi dicendi generis. Sic placide cum summo eius commodo aetas puerilis elapsa est. Verum tristissima superuenientis belli Turcici et pestilentiae magnam Hungariae partem vastantis infelicitate ad patrios redire lares, ibique biennium commorari coactus est: quod quidem tempus non otiose, neque tamen aeque commode transegit. Obitus diui imperatoris Caroli VI. orta inde calamitas publica, patriam, cum primis vrbem vndique premens, ciuium inde fuga quo frequentior, eo tristior, patris denique apoplectici, Posonium quoque fugientis, ibidem breui subsequuta mors, non exiguam litterarum studiis, ad quae Posonii continuanda redierat, remoram iniecerunt, aliisque accedentibus ac suadentibus rationibus Hungariae et Austriae linquendae cepit consilium. *Lerchii*, igitur viri quondam venerabilis et Ephori Neostadiensis ad Aissum, qui, quum Viennae sacra in sacello Legati Potent. Regis Sueciae celebrata per aliquot annos administraret, parentibus *Isenflammii* familiariter vsus est, amicitia adlectus Neostadium a. MDCCXLI. concessit, in Lyceo, quod ibidem floret, et illo tempore in summa fuit auctoritate, studiorum, vt vocant, humaniorum cursum absoluturus. Paterno ibidem exceptus amore, fida optimorum virorum *Layritii*, *Doerfleri*, *Griesbammeri*, *Oertelii* et *Creuzbergeri* institutione non sine magno emolumento vsus est, eoque maiore, quum in praestantissimo Lyceo etiam partes quasdam interiorum artium, scholis academicis alioquin reseruatarum, iam delibare ei contingeret. Sacris inaugurationis almae Fridericianae Erlangensis a. MDCCXXXXIII. celebratis interfuit, annoque sequenti Prorectore *Rossmanno* albo academico nomen dedit. Singulari quadam iam a teneris in rem medicam animi propensione ductus, ab eo tempore illi scientiae totum se dedit, et praeter philosophicas *Hoffmanni* atque *Kripneri* scholas, lectiones omnium, qui tum temporis in hac vniuersitate artem medicam professi sunt, ea, qua potuit, industria auscultavit. Plurima inprimis debuit institutionibus *Schmidelii*, viri quon-

quondam fummi, et de re noftra litteraria immortaliter meriti, cuius, non corporis folum humani fabricam et rem herbariam explicantis, fed et omnes ad ipfam medicinae theoriam et praxin pertinentes difciplinas tradentis per fexennium fere tam dilegens auditor fuit, vt plerisque eius praelectionibus vicibus repetitis intereffet. Omnibus igitur ad artem medicam exercendam neceffariis praefidiis inftructus et ad fummos in arte falutari honores adfpirans, examina decenter fubiit, permittenteque medicorum ordine, differtationem inauguralem *de congeftionum mechanifmo* die VIII. Maii a. cIↄ Iↄ ccxxxix. fine praefide defendit. Quo facto, brabeuta b. *Weifmanno*, doctor medicinae eft renunciatus. Quum non ita multo poft, *Delius*, ὁ νῦν ἐν ἁγίοις, munus Profefforis medicinae ordinarii capefferet, proque loco in ordine fuo fuam de theoria toni ventilaret disputationem: in fplendido hoc actu *Ifenflammio* noftro diffentientis obtigit fparta. Verum linquenda iam erat alma Fridericiana. Factum enim eft, vt Nobilis quidam ftudiofus ex Sueuia oriundus, cuius infirma admodum erat valetudo, ad patrios iam reuerfurus penates, eum fibi huius itineris focium exoptaret. Lubens hanc, pro ea, qua flagrabat, cupiditate peregrinas vifitandi ditiones, arripuit opportunitatem, menfeque Nouembri Memmingam petiit. Aliquot ibidem menfes commoratus, non vicinas folum vrbes Sueuiae frequentauit; fed etiam in eruditorum illius vrbis, cum primis in Erhardtii, Koeldereri et Schelhorniorum, (quorum nomina non ignorat orbis eruditus,) amicitiam magno cum fructu infinuauit. Sequenti anno Viennam redeunti quum, quominus in ordinem Medicorum, fecundum confuetudinem urbis et leges, reciperetur, facrae difciplinae, quam profeffus eft, ratio obftaret: nihilo fecius medicinam in domibus ac familiis Legatorum Principum, vt vocant, proteftantium fecit, inter quos cumprimis Comitem *Bachof*, potent. Regis Dan. legatum, pios manes *Burmannia*, potent ftat. Belgii foederati, et *Com. Ellrod*, Margrauii Culmbac. legatorum veneratus eft: nec aliis illuftribus peregrinis opera defuit. Opportunitate praeter ea vfus, quae fefe illi in cel. Viennenfi vniuerfitate, in qua res medi-

cae maxime florent, obtulerat, praelectionibus tum iis, quas primis adhuc annis L. B. *van Swieten*, iubente imperatrice, instituerat, tum reliquorum Professorum, quantum fieri poterat, adsiduo interfuit. Praesertim cel. *de Haen*, cuius beneuolentiam et candidam semper coluit amicitiam, et *Gassero*, anatomico, *Langiero*, botanico, viris praestantissimis, plurimum se debere, grato animo professus est. Insuper museum mathematico - physicum idque splendidum ac locupletissimum Patrum S. I. et lectiones P. *Iosephi Franz* ibi habitas cum summa et voluptate et vtilitate frequentauit. Nosocomia quoque, praesertim academicum et hispanicum eo consilio, quantum potuit, sedulo adiit, vt, si quid rari sese offerret, quod ad amplificandam faceret scientiam, id exacte obseruaret. Ad noua litteraria, tum temporis Viennae prodeuntia, sic suam contulit operam, vt iis suum de libris nouis ad scientiam medicam, physicam et mathematicam pertinentibus iudicium insereret. Quum haud ita multo post, quam rediisset Viennam, illustrissimo quondam *L. B. a Knorr*, imperatoris romani a consiliis imperii, viro certe eruditissimo, innotesceret: hic tanta nostrum amplexus est beneuolentia, vt, quo artiore vsus ac familiaritatis vinculo coniungeretur, eum secum et habitare et victu semper frui vellet, pluribus adhuc ornaret beneuolentiae testimoniis, eiusque opera in diuersissimis negotiorum generibus vteretur. Multum se sic non ex ditissimo solum in omni doctrinarum genere librorum adparatu, quo vir illustrissimus instructus erat, sed et quotidiano Nobilium exterorum in splendida hac domo confluxu proficere sensit. Erant autem viro illustrissimo filii duo, quorum vterque postea inter copias caesareas centuriae pedestri praefuit. Qui quum a teneris se ad militiam accingerent, *Isenflammio* duce, tum disciplinas mathematicas, tum alias, e quibus aliquid commodi capere possent, delibarunt. Summus inde natus est ingenuorum iuuenum in eum amor, confidentia summa. Quare quum maior natu iam in bello septennali castra sequeretur; siue saucius, siue aduersa pressus valetudine decumberet, *Isenflammium* aduocari voluit. Factum inde est, vt, flagrante bello, quinque diuersis

vici-

vicibus vel Pragam vel ad legionem aduolare iuberetur, neque inuitus, quum ſic et morborum et medicinae caſtrenſis quadam ſe ditari ſentiret notitia. Decedente e viuis a. MDCCLXII. illuſtriſſimo *Knorrio*, noſter, quod diu ante meditatus erat, iter ad terras peregrinas inuiſendas ſuſcipere conſtituit, poſtquam antea ſingulari motus cauſſa *Tentamen de ſpiritu in morbis* latino, et commentationem *de cauſſis tuſſis epidemicae* a. 1763. patrio ſermone exaratam Viennae in lucem edidiſſet. Vere igitur ineunte Vienna diſcedens, inque Belgium foederatum profectus, vrbes eius praecipuas, et, quas continerent, res memorabiles, in academiis praeſertim, quae Traiecti ad Rhenum et Lugduni florent, viſitauit, tum ex celeberrimorum virorum conſortio tum ex ſplendida vniuerſae rei medicae ſuppellectile fructum percepturus: nec excidit votis. Inde Louanium tranſiens, eadem ratione ſeruata, Lutetiam Pariſiorum acceſſit. Obuia, qua celeberrimi ibidem viri eum exceperunt, comitas id effecit, vt, quem ſibi propoſuerat itineris finem, conſequeretur eo facilius. Namque per aliquot ibidem menſes commoranti aditus ad bibliothecas, noſocomia, gazophylacea phyſica, hortos ipſaque patuit eruditorum muſea. Multa, quae ibi vidit et didicit, ſcitu vtilia, multa quoque, quae in noſocomiis in curandis morbis, innumera fere aegrotantium copia, vel bene vel male aut conſilio praecipiti facta, animaduertit, ipſum aliquoties in circulo familiarium commemorantem audiuimus. In praecipuis autem partibus felicitatis, quam ex hoc itinere diuturnaque in vrbe illa, doctiſſimis viris omnibusque ad amplificandam artis ſalutaris ſcientiam ſubſidiis abundante, commoratione nactus eſt, poſuit natam, quae ſibi deeſſe ſenſiſſet, aliquo modo reparandi opportunitatem, et ſingularem *Guettardi* beneuolentiam atque humanitatem. Illo enim duce non ſolum conuentui cel. doctrinarum academiae, ſed aliis quoque actibus, ad quos peregrinis haud facilis patuit aditus, interfuit: nec ſine magno ipſius commodo liber ad eruditiſſimum quemque datus eſt acceſſus. Relicta hac, quam ciues illius orbi parem dicunt, vrbe, Argentoratum profectus ibi aliquot hebdomadum, quas ibi transegit,

egit, tempus ita collocauit, vt id et audiendis *Spielmanni*, *Friedii* aliorumque celeberrimorum virorum praelectionibus et inuiſendis hortis, noſocomiis aliisque ad ſcientiam medicam ſpectantibus inſtitutis vtiliter impenderet. Reuertenti per ducatum Wurtembergicum ſecundo Danubio Viennam, et excurſione inde in Hungariam facta, paullo poſt cum illuſtriſſimo quodam infirmo iter in Franconiam, indeque reduci cum alio quodam Nobili, ancipiti laborante morbo, iter in Luſatiam indeque Dresdam ſuſcipiendum erat. Abſolutis his itineribus, commendante et opitulante cumprimis *Ellrodio*, perferuntur ad illum litterae ſenatus academici Erlangenſis, quibus ad capeſſendum munus Profeſſoris medicinae ordinarii in hac litterarum vniuerſitate humaniter inuitatur, breuique poſt Diui *Marggrauii Friderici Chriſtiani* decretum, quo hoc illi munus confertur, transmiſſum eſt. Diuino ſic nutui parens, ſuum, quoad fieri potuit, Vienna diſceſſum accelerauit, Erlangamque initio menſis Martii a. MDCCLXIV felici ſidere venit. Habita non ita multo poſt oratione ſollemni *de mutuo ſcientiae medicae reliquarumque doctrinarum vinculo*, quam programmate, *de tela celluloſa*, decenter indixit, et diſſertatione *de methodo plantarum, medicinae clinicae adminiculo*, pro loco in ordine ſuo obtinendo ventilata ad ipſum Profeſſoris munus fideliter obeundum ſe accinxit. Quam egregie ab eo tempore doctrina ſcriptisque ornarit ſpartam ſuam, quanta fide, dexteritate et ſollertia ſuoque exemplo erudiuerit auditores, quam efficax fuerit ad fructum et ſalutem tum diſcentium tum infinitorum aegrotorum et ad incrementum litterarum non minus quam decus noſtrae univerſitatis eius diſciplina, ſcientia atque indefeſſum ſtudium, ſupra abundeque demonſtraſſe nobis videmur. Prorectoris munere ſepties functus eſt; vicies autem prouinciam decurionis in ordine ſuo adminiſtrauit, et XXXXVI. creauit doctores medicinae. Bis quidem in periculo fuimus, ne eum amitteremus: nam primum Gottingam ſub lautis conditionibus ad primum in ordine medicorum locum obtinendum, deinde Ticinum in Italia ad ornandam academiam inuitatus eſt. Verum amore Erlangae, alterius ipſius patriae, et acceſſione ſalarii permotus

no-

noluit discedere: in vtraque autem litterarum vniuersitatae cel. Frankius locum nostro oblatum postea accepit. In Academia Naturae curiosorum ad locum Adiuncti peruenit. Eidem rara contigit felicitas, vt vno eodemque tempore filios duo, quos ab eo ipso doctrina et exemplo suo eruditos fuisse supra iam commemorauimus, post doctas dissertationes bene ventilatas mens. Iun. MDCCLXXXXI. summis in arte salutari honoribus videret ornatos. Nam a. 1769 die 28. Aug. in matrimonium duxerat *Iacobinam Christianam*, filiam b. nostri D. *Kieslingii*, natu minorem, quae peperit ei duo filios, *Ioan. Christianum Fridericum*, nat. d. XVI. Iun. 1770. et *Henric. Fridericum*, nat. d. XX. Iun. 1771. vestigia patris prementes, atque vnicam filiam *Margaretham Iacobinam*, in lucem editam d. XIII. Iul. 1776. lectissimam virginem: sed praestantissima coniux iam a. 1786. praematuris fatis intercepta est. Praemia quaedam laboris studiique in educandis formandisque filiis collocati tulit noster, quod illi optimum patrem, cui liberis suis nihil prius fuit nihil antiquius, in vltimo morbo consiliis, vigiliis omnique opera et cura, pro eo par fuit, diligenter iuuerunt et quodam modo ei gratias retulerunt. Atque maior natu morbi, quo parens absumtus est, historiam, quam hic inseremus, composuit.

„*Initium fractarum corporis virium iam ab anno MDLXXXV repeti potest, vbi de morte fratris, febri putrida mense Februario Viennae abrepti, certior factus, ea tristitia adfectus est, vt iacturam vnici et dilectissimi fratris, quem ab infantia tenerrimo ardentissimoque amore fraterno prosequebatur, et dolorem inde natum vix ferre crederetur. Animum eius summus moeror et persuasio mortis propinquae certaeque ita occuparunt, vt id amicos haud celaret. At religio christiana et adhortationes solatiaque amicorum erexerunt et firmarunt mentem: nec intermisit labores suetos, aegrorum curam, ac diligentiam in scholis habendis, et officiis, quae ordo medicorum postulabat, exsequendis. Animo tamen suo, tenero iam afflicto, adhuc saucio, nouum inflictum est vulnus, mense Aug. eiusdem anni, quum consobrinus succenturiatus* de MATTOLAY *ex America redux, ictero correptus, fere in brachiis ipsius animam efflaret. Iusto huic dolori,*

dolori, adhuc vltima addita eſt calamitas, quum a. MDCCLXXXVI. coniux amantiſſima, ipſius pars dimidia, particeps omnium, quos ſenſit ille, dolorum, phtiſi pulmonali, et febre lenta, menſe Nouembr. placida morte animum ſoteri ſuo redderet. Tria haec infortunia, quia finis alterius initium futuri erat, fere animi vires proſtrauere: nam cum tranquillitate eam fortunae acerbitatem perferre, hominis mortalis pectus vix nequit. Senſit quoque, qualem partem animi tumulus nunc reſeruatam habeat, nec ab illo tempore amplius valde mouebatur gaudio et voluptate quadam alia, ac, ſi peractis laboribus; his enim adhuc ſemper, quantum corporis vires permiſerunt, ſatisfecit, horam ſecum de morte et aeterna ſalute cogitare potuit. Ratio autem, perſuaſiones amicorum et cogitatio, quantum adhuc praeſtare poſſit, id effecerunt, vt rurſus denuo omnes vires et animi corporis colligeret, et duplicato ardore, eos in vſum et vtilitatem publicam adhiberet. Tranſitus ille ex quiete, vel auctus laborum et virium conatus, quantum boni etiam aliis praeſtiterit, tamen ipſi damnum adtulit, quum corpus antea debilitatum, rurſus nimis agitatum, tandem neceſſario infirmitati ſuccumbere oporteret. Ea quoque cauſſa fuit corporis morbi, qui hucusque magis animi et moralis videbatur. Quum enim ab anno MDCCLXXXVII. vitam agilem et vtilem rurſus ageret, et acriore, quam corporis viribus accommodatum erat, ſtudio in ſalute et felicitate hominum curanda et augenda verſaretur: tandem vires ceſſarunt, vt inde iam ab anni MDCCLXXXXII. initio cogeretur, labili ſuo corpori indulgere et ſedentariam vitam gerere, quo magis quoque mortis cupido, et grata exſpectatio in eo excitata animum fere totum occuparet. Corporis dolores ſuperuenientes, cardialgia et tormina, quae diu patienter tulit, denique d. 8. Septembr. ea cum vehementia illum inuaſerunt, vt lecto adfixus miſerrimam per 8. dies vitam degeret. Remediis autem interne et externe adplicatis, omnibus laetantibus et ſolatium percipientibus, morbus hic ceſſauit, aut potius ſedatus quam ſanatus fuit. Quum enim die 17. Septembr. labores ſuos rurſus inciperet et ſanus forte crederetur, ſemper adhuc ſingulis noctibus ab hora 11 — 1. doloribus et torminibus in abdomine excruciatus, et de agrypnia ac frigore extremitatum conqueſtus eſt. Obſtructione alui pertinaci, ad remedia aperientia praeſertim rhabarbarina confugiendum erat, vnde partibus fluidis euacuatis, ſolidae adhuc

huc frigidiores, redditae ſunt. Ortis ſic in abdomine obſtructionibus, quae ex deficiente corporis motu, et vita ſedentaria abdomine compreſſo adhuc augebantur, ſucceſſiue creſcentia oedemata pedum et tumor abdominis, hydropem aſcitem initio menſis Ianuar. anni MDCCLXXXXIII. manifeſtarunt. Maxime debilitati corporis ſigna iam die 7. Febr. aderant, adeo vt die 10. Febr. morti vicinus videretur. Die 11. Febr. lectum conſcendit, vnde ſe non reſurrecturum dixerat, et die 12. iam moribundus habebatur. Sed omni animi praeſentia declarata cum liberis ſuis et amicis loquutus eſt de morte et ſpe vitae aeternae et liberis paternam ſuam dedit benedictionem, quod vero ſingulis noctibus ante decubitum facere ſolebat. Ope et ſolertia venerabilium collegarum, omni amicitia et aſſiduitate eum viſitantium, cuncta et efficaciſſima remedia propinata, hydropis curandae quidem ſpem dederunt; ſed virium decrementum quaſi feſtinans impedire non poterant multo minus eas ſuſtentare. D. 19. matutino tempore quum lac ebutyratum bibere cuperet, ſtatim propinatum eſt, quia naturalis inſtinctus videbatur, et, auide copia ſumta, manifeſtum leuamen ſe ſentire cum voluptate narrauit. Nox ſequens quoque dulcem ſpem recuperandae valetudinis aluerat, ſed triſti euentu ab die XX. poſt meridiem omnia in peius ſe verterant. Denegato medicamentorum effectu ob vires valde decreſcentes, omnia inſtantis mortis aduenerunt ſymptomata, ſingultus, excoriatio, ſopor, vel inquietus ſomnus. In vniuerſo morbi decurſu, is ſemper in eo remanſit animi vigor et ea alacritas, vt multa loqueretur; ſed ob debilitatem et modum ſenſa animi proferendi minus plane intelligi potuerunt: quod iure, ſi fas eſt dicere, iacturam nominare licet. Animus aliquot dies ante mortem, politicis rebus occupatus, eum induxit, vt noctu nobis Dyſticha haecce caneret; quae, prouti infirmitas animi dictabat, repetamus:

Libertas ſpargetur mox foediſſima Franci
Cum ſtrepituque breui, foeda mephitis abit
Aurea nunc ſplendet Tua France fera libertas
Splendidius fulget ſanguine tincta Regis.

Noctu diei XXII. Februarii animi operationibus deficientibus per totam noctem in ſopore agoniſtico cubans, denique matutino tempore hora VIII. cum dimidia in aeternas regiones tranſiens, dulci et placida morte, lugentibus ac lacrimantibus liberis atque amicis ereptus eſt.“

Exuuiae corporis illatae ſunt cryptae academicae, comitantibus multis commilitonibus. At immortalitatem nominis non minus quam vitae conſequutus reliquit nobis gratam ſui infinitorumque meritorum memoriam, qui vita et exemplo ſui docuiſſet, quam, etiam nobis omnibus, neceſſaria et in ipſo vitae diſcrimine ad animi tranquillitatem mortisque dolores ſuperandos vtilis ſit perpetua mortis commentatio.

Custom Supereſt, vt indicem diſſertationum atque librorum, teſtium ingenii, ſollertiae atque eruditionis locupletiſſimorum, ſubiungamus.

L i b r i.

Verſuch von den Urſachen der gegenwärtigen Bruſtkrankheiten. Wien 1762. *in* 8.

Verſuch einiger practiſchen Anmerkungen über die Nerven. Erlangen 1774. *in* 8.

Verſuch einiger practiſchen Anmerkungen über die Muskeln. Erlangen 1778. *in* 8.

Verſuch einiger practiſchen Anmerkungen über die Knochen. Erlangen 1782. *in* 8.

Verſuch einiger practiſchen Anmerkungen über die Eingeweide. Erlangen 1784. *in* 8.

Stephani Blancardi Lexicon medicum. Editio noviſſima. Lipſiae 1777. *in* 8. *mai.*

Verſiones gallicae.

Hiſtoire de la mouche commune etc. à Nuremberg. 1766. *in mai. Fol.*

Nouvelles decouvertes dans le regne vegetal. à Nuremberg. 1770. *in mai. Fol.*

Deſcription des Zoolithes nouvellement decouvertes d'animaux quadrupedes inconnus et deſcavernes qui les renferment de meme que de pluſieurs autres grottes remarquables, qui ſe trouvent dans le Marggraviat

graviat de Bareith au de la des monts par I. F. Esper, traduite de l'allemand. à Nuremberg 1774. *in mai. Fol.*

Recueil des monumens des cataſtrophes etc. IV. Tom. à Nuremberg 1776. *in Fol.*

Recreations entomologiques par feu W. Roeſel. à Nuremberg 1779. *in* 4.

Minora Opuſcula.

Diſſ. de congeſtionum Mechanismo. Erlangae 1749. *in* 4.
De Spiritu in morbis tentamen. Viennae 1762. *in* 8.
Programma de tunica celluloſa. Erlang. 1764. *in* 4.
Diſſ. de anaemia vera. Reſp. Kutter. Erlang. 1764. *in* 4.
Methodus plantarum medicinae-clinicae adminiculum. 1764. *in* 4.
De cauto Specificorum vſu. Reſp. Hallmayer. 1765.
De excoriatione morborum comite. Reſp. Helin. 1765.
De varietate muſculorum. Reſp. Hammer. 1765.
De odoribus. Reſp. Seelig. 1766.
De anaemia ſpuria. Reſp. Behr. 1766.
De Dyſenteriae affinitate. Reſp. Roth. 1766.
De remediis ſuſpectis et venenatis. Reſp. Steimmig. 1767.
De rotatione femoris. Reſp. Filzhofer. 1767.
De Vaſis neruorum. Reſp. Doerfler. 1768.
De remediis arteriacis. Reſp. Weismann. 1769.
De muſculorum pathologia. Reſp. Weis. 1774.
De materia primitiua. Reſp. Voigt. 1775.
De lingua ſqualida. Reſp. Gewinner. 1779.
De cauſſis praedisponentibus. Reſp. Weismann. 1780.
De Ginglymo. Reſp. Schmidt. 1785.
De extremitatum analogia. Reſp. Falguerolles. 1785.
De ſimilitudine viſcerum. Reſp. Schnell. 1785.

De concrementis Polypofis. Refp. Triebel. 1787.

De arthritidis et rheumatismi Diagnofi. Refp. Hirfekorn. 1787.

De morbis amatoriis. Refp. Vetter. 1789.

De deglutitionis mechanismo. Refp. Wenz. 1790.

De Phtifi nafali. Refp. Schmezer. 1790.

De nifu. Refp. Borges. 1790.

De veneni effectu. Refp. Hentze. 1792.

+ *Commentatio I. De difficili in obferuationes anatomicas epicrifi. Refp. Schmidt.* 1771. *in* 4.

+ *Commentatio II. Refp. Kraus.* 1772.

+ *Commentat. III. Refp. Meyer.* 1773.

Commentat. IV. Refp. Neuhof. 1773.

Commentat. V. Refp. Doppelmayer. 1776.

Commentat. VI. Refp. Roth. 1779.

Commentat. VII. Refp. Schüz. 1784.

Commentat. VIII. Refp. Dimroth. 1792. *Octo hae commentat. in II. tomis iunctim eduntur a filiis eius, et prior tomus lucem iam adfpexit.*

Oratio academica in Natalem Sereniffimae. 1769.

Oratio academica in natalem Sereniffimi de pathematum animi in corpus imperio. 1773.

P. P. Erlangae d. XXIII. Mart. cIↄIↄCCLXXXXIII

(L. S)